

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

Dziedzictwo materialne i niematerialne w rewitalizacji

Zagadnienia wstępne

Rewitalizacja łać. re+vita - przywrócenie do życia, ożywienie.

Przez lata w Polsce utarł się pogląd, że rewitalizacja dotyczy przede wszystkim poprawy estetyki tkanki miejskiej, w szczególności remontu zabytkowych obszarów (place miejskie bądź główne ulice) lub obiektów (przeważnie o funkcji społecznie użytecznej, ale nie tylko). Takie rozumienie tego pojęcia było w opozycji do ogólnie przyjętego znaczenia. W krajach europejskich i obu Amerykach już od ponad pół wieku pracuje się nad metodami wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów cechujących się degradacją stwierdzoną w różnych sferach, w pierwszej kolejności społecznej, później ekonomicznej, przestrzennej, architektonicznej, technicznej oraz środowiskowej. Do dnia dzisiejszego, nawet pośród projektów uzyskujących dofinansowania na poziomie krajowym, rewitalizacja jest permanentnie mylona z konserwacją, renowacją, rewaloryzacją, remontem oraz zwykłymi robotami budowlanymi, pracami modernizacyjnymi, czy termomodernizacyjnymi.

W 2015 roku, w zapisach ustawy o rewitalizacji (t.j.Dz. U. z 2021 r. poz. 485.) została wprowadzona do obiegu prawnej definicja rewitalizacji:

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Przywraca ona pierwotne znaczenie tego pojęcia, ograniczając je i ukierunkowując ku obszarom i osobom, które potrzebują wsparcia w przezwyciężeniu kryzysu, w walce z degradacją.

FUNDAMENTY REWITALIZACJI

- Rewitalizacja musi być ważnym elementem rozwoju gminy
- Rzetelna diagnoza, w szczególności pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji
- Zsynchronizowanie i integracja działań w we wszystkich sferach(działania miękkie i twarde)
- Uczestnictwo mieszkańców w procesie rewitalizacji – głęboka partycypacja społeczna (empowerment)
- Skuteczne zarządzanie procesem
- Monitoring i ewaluacja prowadzona na każdym etapie i w każdej fazie

STASTYSTYCZNA OBECNOŚĆ DZIEDZICTWA W REWITALIZACJI

W programach rewitalizacji umieszczano zapisy odnoszące się do zabytków (844 gminy; 64,2% obowiązujących w 2019 r. programów rewitalizacji), oraz do dziedzictwa niematerialnego (analogicznie 554 i 42,1%).

W programach rewitalizacji w 408 gminach wykorzystano wskaźniki dotyczące zabytków na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji

W nieco mniejszej liczbie gmin (369) wskazano na wykorzystywanie wskaźników odnoszących się do zabytków na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji

W 807 gminach obszar rewitalizacji obejmuje obszar objęty ochroną konserwatorską

W 53,5 % gmin posiadających program rewitalizacji (703) w celach rewitalizacji i kierunkach działań ujętych w ww. programach odnosiło się do dziedzictwa kulturowego (zabytki i tradycje

W programach rewitalizacji przewidziano projekty rewitalizacyjne odnoszące się do obiektów zabytkowych w 749 gminach, a w 506 przypadkach do dziedzictwa niematerialnego (pamięć, tożsamość, lokalne tradycje i zwyczaje).

Rozpoznanie i waloryzacja dziedzictwa

Rewitalizacja i dziedzictwo. Wspólna droga.

JAK SKUTECZNIE WŁĄCZAĆ DZIEDZICTWO W TYM ZABYTKI DO PROGRAMÓW REWITALIZACJI?

JAK SKUTECZNIE WŁĄCZAĆ DZIEDZICTWO W TYM ZABYTKI DO PROGRAMÓW REWITALIZACJI?

PRAWIDŁOWE ROZPOZNANIE DZIEDZICTWA MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO

UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

- **Konstytucja**
- **Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**
- Rozporządzenia do tej ustawy
- Inne Ustawy

DEFINICJA ZABYTKU

zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

RODZAJE ZABYTKÓW

zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;

bez względu na stan zachowania podlegają ochronie zabytki będące: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cementarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

RODZAJE ZABYTKÓW

zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych,

w szczególności będące dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

RODZAJE ZABYTKÓW

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

będące w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku, w Polsce Konwencja weszła w życie 16 sierpnia 2011 roku

Niematerialne dziedzictwo kulturowe to praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności

FORMY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

- wpis do rejestru zabytków (znak informacyjny);
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska publicznego
- ewidencje zabytków: gminna, wojewódzka, krajowa

JAK SKUTECZNIE WŁĄCZAĆ DZIEDZICTWO W TYM ZABYTKI DO PROGRAMÓW REWITALIZACJI?

- obiekty UNESCO, pomniki historii
- rejestr zabytków
- wojewódzka/gminna ewidencja zabytków
- gminny program opieki nad zabytkami
- studium ochrony wartości kulturowych
- Studium kierunków i uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego
- Miejscowe plany zagospodarowanie przestrzennego
- rejestry gruntów
- Instytucje kultury
- NGO

Dziedzictwo w delimitacji

DIAGNOZA – OBSZAR ZDEGRADOWANY

Obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

DIAGNOZA – OBSZAR ZDEGRADOWANY

- gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
- środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- przestrzenno -funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

DIAGNOZA - ZABYTKI

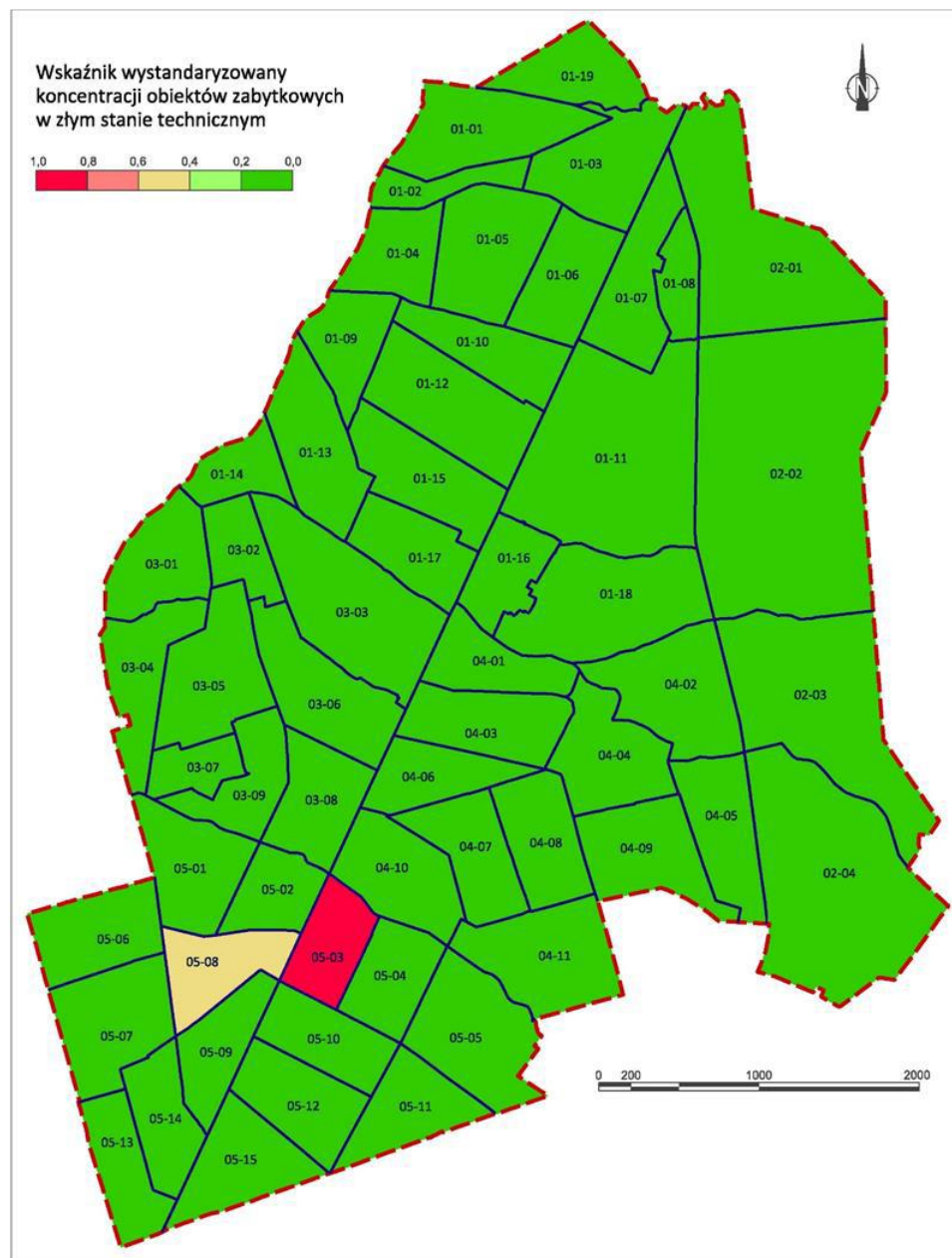
Na etapie diagnozy warto pochylić się nad kilkoma kwestiami związanymi z zabytkami i dziedzictwem. Przede wszystkim, należy *zlokalizować obiekty i obszary zabytkowe* oraz zbadać ich nasilenie w poszczególnych jednostkach referencyjnych. Warto wykonać rozwarstwienie wiekowe budynków i budowli usytuowanych w gminie, ponieważ pokazuje to stan techniczny i potrzeby remontowe oraz potencjalne problemy środowiskowe związane z wysokim zużyciem energii przez te obiekty. Ważne jest też zbadanie uczestnictwa mieszkańców gminy w kulturze, co daje nam obraz potrzeb w tej dziedzinie.

MARKI

Diagnoza zjawisk
w sferze technicznej

Wskaźnik:
Koncentracja obiektów
zabytkowych w złym stanie
technicznym

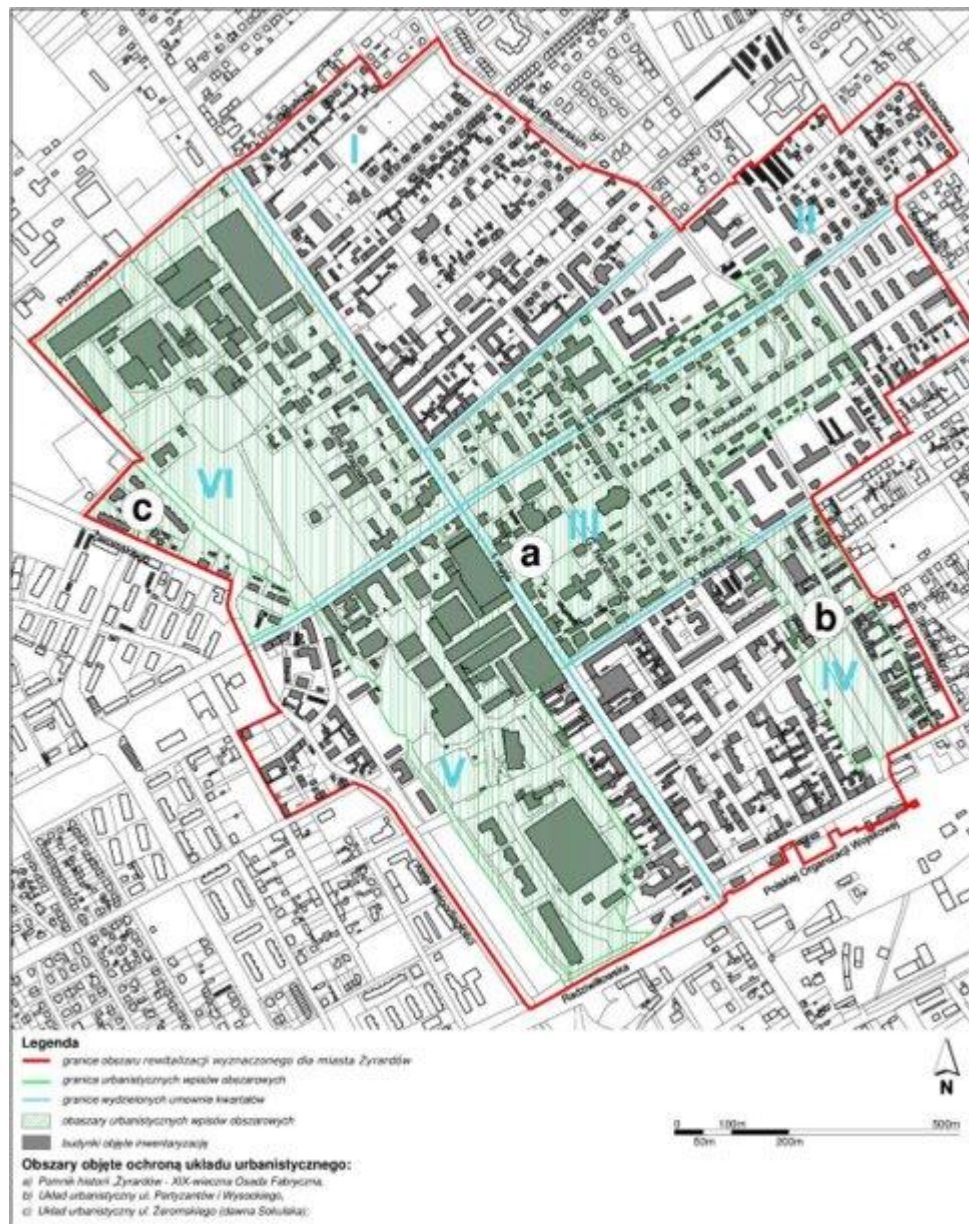
OBSZAR REWITALIZACJI

- Obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się jako obszar rewitalizacji.
- Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.
- Niezamieszkałe tereny przemysłowe, w tym portowe i wydobywcze, tereny powojenne albo pokolejowe, na których występują negatywne zjawiska, mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji wyłącznie w przypadku, gdy działania możliwe do przeprowadzenia na tych terenach przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym.

ŻYRARDÓW

Najważniejszą częścią obszaru rewitalizacji jest XIX-wieczny kompleks mieszkalno-fabryczny stanowiący Pomnik Historii. Na tym obszarze realizowane są działania mające poprawić jakość przestrzeni miejskiej oraz chronić dziedzictwo kulturowe

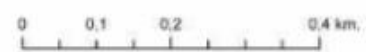

SCHEMAT - WYNIKI INWENTARYZACJI
O WIĘKSZYM
STOPNIU USZCZEGÓLOWIENIA OBIEKTÓW
POWSTAŁYCH PRZED II WOJNĄ ŚWIATOWĄ,
O FUNKCJI MIESZKALNEJ,
ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GRANICACH POMNIKA HISTORII
ORAZ OBSZARÓW UJĘTYCH W EWIDENCJI ZABYTKÓW

Legenda

- budynki zidentyfikowane w tkance miejskiej, niewystępujące na oryginalnej mapie ewidencyjnej
- granica obszaru rewitalizacji
- budynki, które nie zostały objęte inwentaryzacją szczegółową
- brak danych / nie dotyczy
- Stan zachowania fundamentów**
- zły
- średni
- dobry
- bardzo dobry

Mapa 19. Stan techniczny fundamentów w granicach pogłębionej analizy

POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI

- Badania ilościowe i jakościowe, analizy z dokładnością do „punktu adresowego”
- Diagnoza dot. negatywnych zjawisk w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno –środowiskowej, funkcjonalnej
- Rozpoznanie przyczyn wykluczenia społecznego
- Budowanie zaufania i tworzenie więzów
- Pogłębiona analiza obszaru rewitalizacji powinna obejmować rozpoznanie stanu zabytków i pozostałej starej zabudowy.
- Należy znaleźć właścicieli i depozytariuszy różnych elementów dziedzictwa lokalnego i włączyć ich w działania rewitalizacyjne.
- Trzeba także przeanalizować i oznaczyć elementy krajobrazu kulturowego oraz ocenić rozwiązania urbanistyczne i funkcjonalne obszaru, również w kontekście historycznym

Fot. 3. Zabudowa w centrum miasta Góra Kalwaria, w rejonie rewiru Sztetl – miejsce koncentracji negatywnych zjawisk technicznych i przestrzenno-funkcjonalnych, [autor: J. Kamiński]

Analiza potencjałów

ANALIZA POTENCJAŁÓW

- W szczególności dotyczy obszaru rewitalizacji ale warto spojrzeć poza wyznaczone granice, na całe miasto czy region
- Lokalne potencjały stanowią elementy które pomogą nam budować dobre projekty rewitalizacyjne
- Są powiązane z tradycją i tożsamością miasta
- Aby je poznać i na nich budować należy dobrze poznać społeczność miasta

ŻYRARDÓW – ANALIZA POTENCJAŁÓW

Tożsamość przemysłowa miasta i dziedzictwo kulturowe

Obszar rewitalizacji obejmuje teren pomnika historii *Żyrardów – XIX-wieczna osada fabryczna*, który wyróżnia się unikalnością ze względu na skalę jak i stan zachowania. Charakteryzuje się on również znaczną liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz trzema układami urbanistycznymi wpisanymi do gminnej ewidencji zabytków. Zakłady włókiennicze i powstała wokół nich osada fabryczna stanowiły czynnik miastotwórczy, obecnie zachowany układ jest podstawą rozwoju miasta, zarówno ze względu na obiekty zabytkowe jak również tereny zieleni. Na tożsamości przemysłowej miasta i dziedzictwie kulturowym można budować potencjał turystyczny, a także wzmacniać więzi społeczne poprzez eksponowanie industrialnego charakteru obszaru rewitalizacji.

MECHANIZM ZARZĄDZANIA PROCESEM

Struktura zarządzania

- Operator/podmiot koordynujący proces
- Harmonogram
- Ewaluacja
- Aktualizacja/zmiana (w takim samym trybie w jakim został uchwalony)

EWALUACJA - WSKAŹNIKI

- Wskaźniki bezpośrednio odnoszące się do przeprowadzonych prac remontowych lub/i konserwatorskich w obiektach zabytkowych
- Wskaźniki obejmujące ilość działań aktywizujących społeczność obszaru rewitalizacji opartych na dziedzictwie niematerialnym
- Wskaźniki dot. ilości osób uczestniczących w przedsięwzięciach organizowanych np. przez lokalne muzeum

Cel strategiczny 3 - Poprawa warunków życia i wzrost atrakcyjności przestrzeni miejskich			
Liczba budynków, w których zostały dokonane remonty, w tym obiektów zabytkowych	Informacja od podmiotu realizującego	0	81
Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji	Informacja od podmiotu realizującego	0	4
Liczba ponownie zagospodarowanych przestrzeni	Informacja od podmiotu realizującego	0	20
Liczba kilometrów wybudowanych, wyremontowanych lub przebudowanych dróg i chodników	Informacja od podmiotu realizującego	0	5
Liczba kilometrów wybudowanych dróg rowerowych	Informacja od podmiotu realizującego	0	3
Liczba kilometrów zmodernizowanych dróg rowerowych	Informacja od podmiotu realizującego	0	2
Liczba wybudowanych miejsc postojowych	Informacja od podmiotu realizującego	0	100
Liczba zamontowanych urządzeń w ramach ITS	Informacja od podmiotu realizującego	0	3
Liczba zamontowanych urządzeń monitorujących	Informacja od podmiotu realizującego	0	5
Liczba zrealizowanych inwestycji z zakresu zielno-niebieskiej infrastruktury	Informacja od podmiotu realizującego	0	3
Liczba zakupionych niskoemisyjnych autobusów i stacji ładowania	Informacja od podmiotu realizującego	0	5
Liczba zmodernizowanych lub wybudowanych punktów oświetleniowych	Informacja od podmiotu realizującego	0	100

Potencjał dziedzictwa niematerialnego

MIEJSCE DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO W REWITALIZACJI

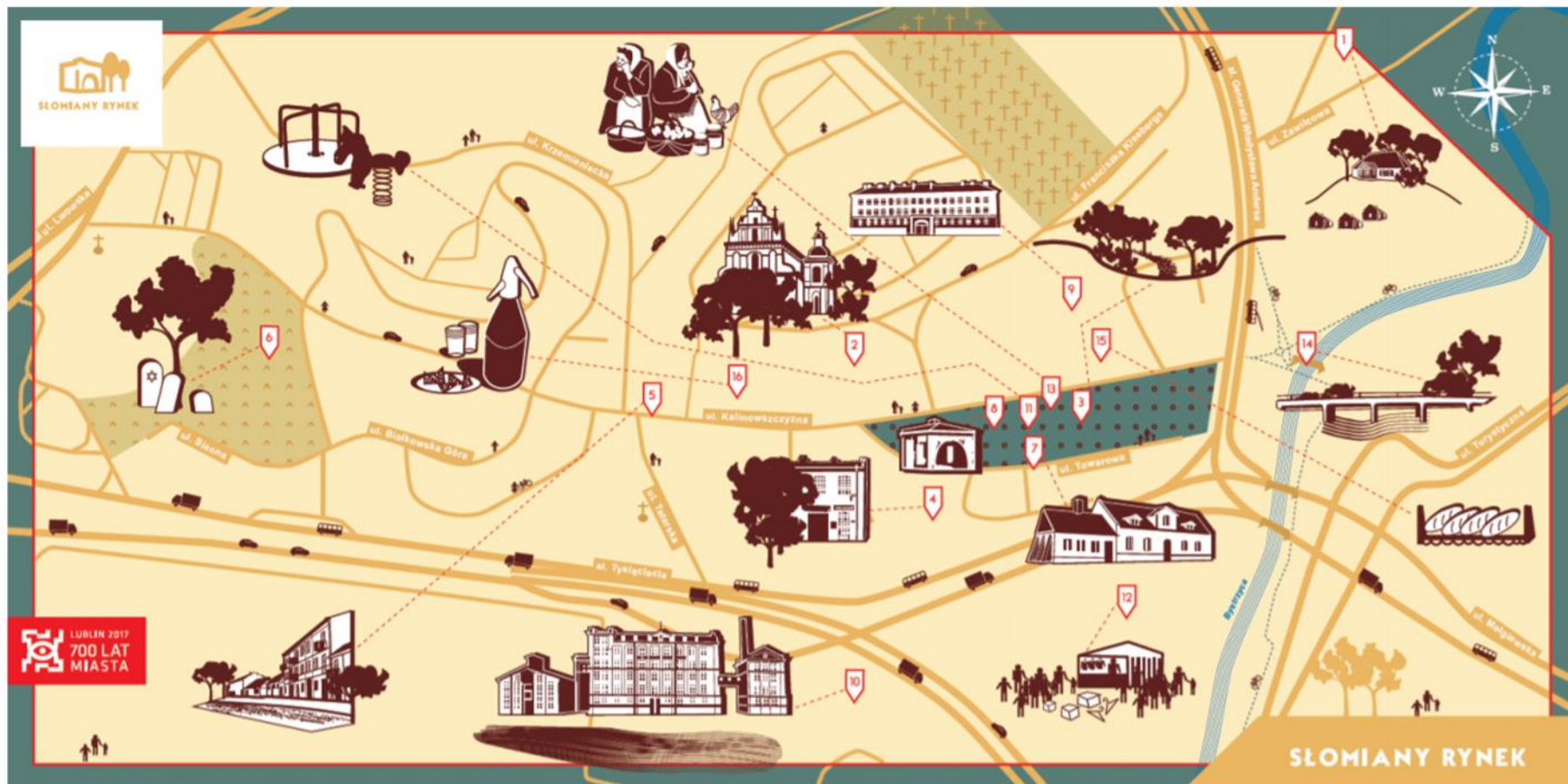
- Rewitalizacja to uzdrowienie relacji międzyludzkich, budowanie więzi społecznych i odnalezienie tożsamości przez jednostki i grupy mieszkańców terenu zdegradowanego.
- Proces reintegracji społecznej - konieczne jest znalezienie fundamentów, wspólnych i akceptowanych przez społeczność lokalną, na których możemy budować dialog. Powinny one dawać ludziom poczucie wyjątkowości, rozwijać w osobach obciążonych ryzykiem wykluczenia społecznego umiejętności sprzyjające tworzeniu wspólnoty.
- Przekazywanie kolejnym pokoleniom wartości kształtujących tożsamość.

Dziedzictwo materialne i niematerialne w rewitalizacji

Diagnoza – poszukiwanie dziedzictwa niematerialnego

Mapa 2.8 – mapa sentymentalna okolic Słomianego Rynku (źr. UM Lublin).

Dziedzictwo materialne i niematerialne w rewitalizacji

Dziedzictwo niematerialne jako fundament programu rewitalizacji

Rys. 27. Mapa elementów dziedzictwa duchowego miasta Góra Kalwaria, [oprac. K. Niewiadomska]

Dziedzictwo materialne i niematerialne w rewitalizacji

Dziedzictwo niematerialne jako fundament programu rewitalizacji

6.1.2 Elementy wizji - trzy filary rewitalizacji: duchowość, lokalizacja i partycypacja społeczna

Ryc. 27. Trzy filary, na których opierają się działania rewitalizacyjne; [oprac. K. Niewiadomska]

DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE OPARTE NA DZIEDZICTWIE NIEMATERIALNYM:

- Spotkania, potańcówki, gry miejskie – wydarzenia integrujące mieszkańców, forma aktywnego wypoczynku. Formy popularne zwłaszcza w dużych miastach jako wydarzenia „na podwórkach”. Wzbogacają program partycypacyjny. Przykład łódzki: <http://centrumwiedzy.org/programy-spoeczne/partycypacyjny/>
- Niewielkie miejscowości mogą czerpać z kultury ludowej. Przykładem może być gmina Myszyniec, która w swoim programie rewitalizacji jako potencjał wskazała: Kulturowanie tradycji kurpiowskich w postaci wydarzeń, imprez oraz działalności organizacji pozarządowych wzmacnia poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców i przyczynia się do zachowania dziedzictwa kulturowego gminy. W związku z nim gospodarze zaproponowali utworzenie klubu/koła gospodyń wiejskich (które ma się stać miejscem prowadzenia różnych działań sprzyjających reintegracji społecznej) oraz wspieranie działań z zakresu nadania charakteru „kurpiowskiego” obszarom wyznaczonym do rewitalizacji.
- Szczególne miejsce w tradycji polskiej zajmują spotkania przy stole i przygotowywanie posiłków. Projekty wykorzystujące potencjał kuchni regionalnej cieszą się nieustannie wielką popularnością. Będą się dobrze wpisywały w programy rewitalizacji, szczególnie jeżeli zostaną przygotowane tak, by mogli w nich aktywnie uczestniczyć mieszkańcy obszaru zdegradowanego. Warto połączyć je z działaniami edukacyjnymi dotyczącymi zdrowego żywienia.
- Działania skierowane do dzieci i rodzin, lekcje muzealne, konkursy, warsztaty, gry, kolorowanki, festyny i spotkania, których motywem przewodnim jest tradycja miejsca i chęć zapoznania najmłodszych z historią lokalną.

DZIAŁANIA REWITALIZACYJNE OPARTE NA DZIEDZICTWIE NIEMATERIALNYM:

- Podstawą wielu projektów są wielokulturowość i religia, w tym tradycyjne rytuały związane ze świętami i świętowaniem.
- Muzyka ludowa, taniec, śpiew, dawne rytuały i zwyczaje umożliwiają tworzenie projektów, które z jednej strony mogą być przyczynkiem do spotkań, w szczególności osób starszych, a z drugiej strony mogą zachęcać dzieci i młodzież do współtworzenia grup inspirujących się w swych działaniach tradycją lokalną.
- Wydarzenia upamiętniające ważne daty w historii miejscowości, w tym w szczególności rekonstrukcje historyczne, w które są zaangażowane osoby z terenu zdegradowanego. Ciekawym przykładem może być „Strajk Szpularek” w Żyrardowie przygotowywany cyklicznie przez stowarzyszenia „Fabryka Feniksa” skupiające młodzież. Odbywa się na terenie objętym programem rewitalizacji.
- Ważną grupę stanowią działania służące zachowaniu tradycyjnych zawodów. Wiążą one rzadkie obecnie umiejętności związane z rzemiosłem z aktywizacją gospodarczą obszaru, przeciwdziałając bezrobociu wśród młodego pokolenia. Zachęcam do zapoznania się z doświadczeniami Muzeum Warszawskiej Pragi, które przygotowuje szereg działań w ramach „Festiwalu rzemieślników”, w tym otwarte spotkania skupione na określonych umiejętnościach oraz kursy ginących zawodów.

Dziedzictwo materialne i niematerialne w rewitalizacji

MAZOWIECKI INSTYTUT KULTURY

SPOTKAJMY SIĘ POD JARZĘBINĄ

Rodzinne wydarzenie plenerowe

29 września (niedziela) od godz. 13.00
na brukowanym odcinku ulicy Traugutta

Zapraszamy mieszkańców miasta
na atrakcje dla dzieci i opiekunów oraz poczęstunek

Wystąpią

- Młodzieżowy Klub Sportów Walki KAN w Pułtusk
- KS SEMIRAMIDA w Pułtusk
- Artystyczny Zespół Estradowy MCKIS w Pułtusk
- godz. 17:00 spektakl Teatru Trójkąt z Zielonej Góry "Za siedmioma wiekami"

Dobłą zabawę zapewnią

- Akademia Mali Odkrywcy w Pułtusk
- Młyn Gąsiorowo
- Klubokawiarnia Dzieciuchowo w Pułtusk
- Bystrzak Pułtusk
- Miśde Orły Nadnarwiński Pułtusk
- Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pułtusk
- Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w Pułtusk
- Ochotnicza Straż Pożarna w Pułtusk
- Komenda Powiatowa Policji w Pułtusk

Z programem EKO przybędą

- Gmina Pułtusk
- Towarzystwo Budownictwa Społecznego w Pułtusk
- Nadleśnictwo Pułtusk

Ponadto

- „Torba artystyczna dla ciebie” warształy Agnieszki Stanisłazuk
- „Koncert bardzo indywidualny” muzyczna niepospodyjanka Barbary Drązkowskiej

MAZOWIECKI
INSTYTUT
KULTURY

MAZOWIECKI
INSTYTUT
KULTURY

20. MAZOWISZE

PRACOWNICZE BIURO W PuŁTUSKU

TEATR
ROZRYWKI
TRÓJKĄT

MUZEAUM

KLANZA

PRZYDATNE ADRESY STRON INTERNETOWYCH

<https://samorzad.nid.pl/>

<https://samorzad.nid.pl/rewitalizacja/>

https://szkolenianid.learncom.pl/Account_LogOn?ReturnUrl=%2fpl%2fDashboard%2fMyDashboard

<http://rewitalizacja.gov.pl/>

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/rewitalizacja/modelowe-dzialania-pilotazowe/ochrona-dziedzictwa/>

Maria Badeńska-Stapp

Koordynator Centrum Kompetencji d.s. rewitalizacji dla województwa opolskiego i mazowieckiego

mbadenska@nid.pl

+48 571 226 997

Narodowy Instytut Dziedzictwa

ul. M. Kopernika 36/40

00-924 Warszawa

kom.: +48 571 226 997